

วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย
ANALYSIS OF THE BUDDHIST ETHICS CRITERION REGARDING THE FACT ON AMULETS CREATION IN THAI
SOCIETY

พัฒนา ใจหล้า^๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์จากการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาเกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์การสร้างเครื่องรางในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า

แนวคิดการสร้างเครื่องรางในสังคมไทยมีมาช้านานและเชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์ เมตตามหานิยม ค้าขาย โชคลาภ กลับดวง พลิกชะตา และเลื่อนยศ เป็นอาทิ ในสังคมไทยเครื่องรางเป็นสิ่งที่นับถือและศักดิ์สิทธิ์สามารถให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย เครื่องรางแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) เครื่องรางตามธรรมชาติ เป็นสิ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยมีความเชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์คือเป็นวัตถุอาถรรพ์มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวมันเอง และ (๒) เครื่องรางที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยนำวัตถุมหาพิธิปลุกเสกด้วยเวทมนต์คาถาต่างๆ ให้เกิดเป็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิฤทธิ์

เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ คือ เป็นกระบวนการเพื่อแสวงหาคำตอบ เพื่อพัฒนาการแก้ไขให้ดีขึ้น และกระบวนการที่เข้าไปตัดสินเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ว่า เหมาะ ไม่เหมาะ ถูก ผิด ดี ชั่ว ควร ไม่ควร ในกรณีของการสร้างเครื่องรางในสังคมไทยที่จะต้องวิเคราะห์หลักกระบวนการตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ว่าควรหรือไม่ควร ถูกหรือผิด นั้น เกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ที่ว่าการสร้างเครื่องรางไม่เหมาะสมมีอยู่หลายประการ คือ

- (๑) ไม่เหมาะสมต่อหลักศีล คือ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล
- (๒) ไม่เหมาะสมต่อหลักมิจฉาอาชีวะ ในฐานะผู้ทำเครื่องรางเป็นพระสงฆ์
- (๓) ไม่เหมาะสมต่อหลักวิชา เพราะเป็นเครื่องฉานวิชาไม่มุ่งไปสู่นิพพาน
- (๔) ไม่เหมาะสมหรือว่าไม่ควรต่อหลักปฏิบัติมุ่งสู่เป้าหมายเพื่อพระนิพพาน
- (๕) ไม่เหมาะสมต่อหลักอัตตัญญูตา คือ อันเป็นที่พึ่งต่อตนเอง การเป็นประทีปส่องสว่าง

จึงสรุปได้ว่า แม้เครื่องรางที่ไม่เหมาะสม ไม่ควรดังกล่าวนั้น ในเมื่อสังคมไทยยังมีคนสนใจอยู่ ดังนั้น การสร้างเครื่องรางจึงเป็นกุศโลบายในการเข้าถึงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ให้รักษาศีล ๕ เพื่อให้เครื่องรางขลังขึ้น นี่แสดงว่าให้เครื่องรางอยู่ในฐานะเป็นสัญลักษณ์ คือ ให้คำสอนพร้อมกับการยึดถือเครื่องรางนั้นด้วย เป็นเสริมกำลังใจสำหรับคนที่ยังมีปัญญาไม่มั่นคง ส่วนการใช้เกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์มาวิเคราะห์ คนที่จิตใจไม่เข้มแข็ง แต่ต้องการที่พึ่งอยู่ เครื่องรางโดยมีคำสอนกำกับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม เครื่องรางไม่ใช่ที่พึ่งอันประเสริฐในทางพระพุทธศาสนาเพราะไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง

Abstract

The thesis entitled “Analysis of the Buddhist Ethics Criterion Regarding the Fact on Amulets Creation in Thai Society” consists of 3 objectives as 1) to study the concepts of amulets creation in Thai society, 2) to explore the criterion on the basis of Buddhist ethics and 3) to analyze the Buddhist ethics criterion regarding the fact on amulets creation in Thai society. From the study, it can be found that:

The idea of amulets creation in Thai society is for a long time and believed as that with magical power, mercy popularity, a trading fortune, destiny changing, and the rank promoting etc. In Thai society, various types of amulets are respected, considered sacred, and believed able to escape from dangers. Amulets can be divided into two categories: (1) natural amulets; they happen naturally and are believed as sacred objects in themselves and (2) man-made amulets; they are consecrated by magical spells for the sanctity and supernatural power.

In the light of the Buddhist ethics criterion, it is a process to seek answers and to develop it better, and also a process to determine it on the basis of the Buddhist ethics criterion as suitable or unsuitable, right or wrong, good or bad and reasonable or unreasonable. In case of amulets creation in Thai society, the Buddhist ethics criterion can be performed by these solutions:

^๑ พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(1) It is not suitable for the main precepts of Culla-sīla (small precepts), Majjhima-sīla (middle precepts) and Mahā-sīla (the great precepts).

(2) It is not suitable, for it is the Micchā-ājīva (wrong livelihood).

(3) It is not suitable for the Buddhist principle, for not the way to attain Nibbāna (the extinction of all defilements and suffering).

(4) It is not suitable for the Buddhist practice, for not the goal of Nibbāna.

(5) It is not suitable for the Attakūṭa (knowing oneself), as the self-reliance and a candle shall shine.

It can be concluded that even the amulets creation is whether suitable or unsuitable, Thai people are still interested in the amulets. So the amulets creation should be a stratagem of accessing Buddhism such as observing the five precepts for adding more power. This shows that the amulets are as symbols, which must be integrated with the Buddhist teachings to increase the encouragement for people who also have intellectual instability. Last, the Buddhist ethics criterion regarding the fact on amulets creation in Thai society can be said that people who are not mentally strong also want to the reliance for themselves. Therefore, the amulets mixed with the Buddhist teachings can be helpful for the Thai society. It should be pragmatically mentioned that the amulets are not sublime refuges in line with Buddhism, for it cannot break away from the real sufferings.

บทนำ

การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ชาดย่อมมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ย่อมมีการเกิดปัญหาและความราบรื่น ในการดำเนินชีวิตบางโอกาสต้องพึ่งคน บางโอกาสอาจพึ่งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือบางโอกาสต้องพึ่งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ และต่อมานุษย ได้สร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งธรรมชาติหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้เป็นที่พึ่งที่คุ้มครองตนเองเรียกว่า เครื่องรางของขลัง และพระเครื่องท้าวความหมายแล้วเรียกว่า “วัตถุมงคล” วัตถุมงคล ในสมัยเริ่มแรกนั้นถูกสร้างขึ้นในลักษณะของพระพิมพ์ “ต่างๆ” ที่มีมาตั้งแต่สมัยหลังพุทธปรินิพพาน ศาสตราจารย์ฟูเซได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า พระพิมพ์ในสมัยแรกนั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นอนุสาวรีย์ระลึกถึงสังเวชนียสถานทั้งสี่ของพระพุทธองค์คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน เพราะเชื่อกันว่าการสร้างรูปหล่อรูปเคารพทางศาสนาเป็นการสร้างกุศลอันยังสำหรับผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว โดยพระพิมพ์โบราณนั้นส่วนมากจะจารึกอักษรเล็กๆไว้ด้านบนบ้าง ด้านข้างบ้าง ด้านหลังบ้าง มีทั้งภาษาสันสกฤตและภาษามคธ เป็นอักษรเทวนาครี ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าพบในสถานที่แห่งใดและอายุของพระพิมพ์ด้วย

ความเชื่อเรื่องเครื่องรางนั้น มีมาตั้งแต่สมัยอดีตนับพันปีมาแล้ว และจะมีอยู่คู่สังคมไทยไปตลอดเพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งทางใจ ในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในกรอบศีลธรรม เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้ประพฤติชั่ว คนที่แขวนพระเครื่องแล้วปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นคือคนที่มีความดี ส่วนคนที่แขวนพระเครื่องแล้วไปทำกรรมชั่ว ลักเล็กขโมยน้อย นั่นคือ คุณค่าเทียม จะเห็นได้ว่าการที่แขวนพระเครื่องแขวนเครื่องรางนั้นมันก็ขึ้นอยู่กับคนที่แขวนด้วย เพราะคนที่แขวนพระเครื่องแขวนเครื่องรางจะต้องเป็นคนที่มีศีลธรรมและรักษาศีล แล้วพุทธคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยคุ้มครองป้องกันภัยให้คนที่ปฏิบัติเท่านั้นจึงจะเห็นผล งานวิจัยนี้ ต้องการศึกษานวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย และวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินคุณค่าทางพุทธจริยศาสตร์ในสังคมไทย ในมิติต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๑. ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย
๒. ศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์
๓. วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์การสร้างเครื่องรางในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

๑. เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๐๔.

^๓ ยอร์ช เซเดส, ตำนานพระพิมพ์, (กรุงเทพมหานคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๐๗), หน้า ๓๕-๓๘.

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระไตรปิฎก-เนื้อหาในพระวินัยปิฎก-อยู่ในพระสูตรเท่านั้น

๓. ตำรา หนังสือ บทความ นิตยสาร วารสารต่างๆ ของนักวิชาการทางพุทธศาสนาและปรัชญา โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยพายัพ สำนักห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หอสมุดประชาชน จังหวัดเชียงใหม่ หอสมุดธรรมโมชน์ วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ จากการรวบรวมข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์ เขียนงานวิจัย พร้อมเสนอความเห็นของผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย มีมาช้านานและเชื่อว่ามีคามเข้มแข็งศักดิ์สิทธิ์ แคล้วคลาด คงกระพันชาตรีที่สามารถคุ้มครองป้องกันภัย และเมตตามหานิยม ค้าขายโชคกลาง กลับดวงพลิกชะตาเลื่อนยศ สังคมไทยเชื่อว่าเครื่องรางเป็นสิ่งที่นับถือและศักดิ์สิทธิ์สามารถให้แคล้วคลาดจากอาวุธและเครื่องรางแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. เครื่องรางตามธรรมชาติ เป็นสิ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยมีความเชื่อว่ามีคามศักดิ์สิทธิ์ คือ เป็นวัตถุอาถรรพ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวมันเอง และหากได้นำมาปลุกเสกยิ่งมีอนุภาพความศักดิ์มากขึ้นไปอีกยิ่งขึ้น

๒. เครื่องรางที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยนำวัตถุมหาทำพิธีปลุกเสกด้วยเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ให้เกิดเป็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์
เครื่องรางในสังคมไทยมีความผูกพันกับคติความเชื่อของสังคมไทยมายาวนานมาก โดยเฉพาะสังคมไทยที่มีพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง บรรดาเครื่องรางต่างๆ นับเป็นส่วนเสริมให้ พุทธาคม กฤตยาคม และไสยาคม สามารถเข้ากันได้และเดินไปด้วยกันอย่างเป็นระบบและเป็นระเบียบ อย่างเวลารบทัพจับศึก “พุทธาคม” อาจจะช่วยให้แคล้วคลาดปลอดภัย

ในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ คือ เป็นกระบวนการเพื่อแสวงหาคำตอบในด้านปัญหาที่เราควรทำอะไร และจะต้องปฏิบัติอย่างไร ที่เหมาะสมดีงาม เพื่อพัฒนาการแก้ไขให้ดีขึ้นรวมถึงการรู้แจ้งตนเอง และการบรรลุถึงซึ่งความดีสูงสุด (Summum Bonum) ในกระบวนการที่เข้าไปตัดสินเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์ว่า ถูก ผิด ดี ชั่ว ควรไม่ควร เหมาะไม่เหมาะสม ในกรณีของการสร้างเครื่องรางในสังคมไทยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องไปวิเคราะห์พิจารณาหลักกระบวนการตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ และพุทธศาสนมัยอยู่ ๓ ระดับ

พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น หมายถึง ศีล ๕ หมายถึง ความประพฤติชอบ ทางกาย และวาจา ใจ ให้เรียบร้อย การรักษาตามระเบียบวินัย และข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว แม้ศีล ๕ จะมี ๕ ข้อ แต่ก็สามารถครอบคลุมคุ้มครองมนุษย์ได้อย่างครบถ้วน

พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง คือ ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้กว้างกว่าจริยศาสตร์เบื้องต้นโดยใช้กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเป็นหลัก

พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง คือ เป็นจริยธรรมให้ปฏิบัติให้เกิดญาณ เกิดวิชา และเกิดแสงสว่างให้มองเห็นความจริงในธรรมชาติ โดยใช้อริยมรรค ๘ ประการ เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุด

ดังนั้นคนที่ยังไม่เข้าใจในหลักธรรม อาศัยสิ่งที่เป็นสัญญาณที่ยึดเหนี่ยวไว้ก่อน หรือว่าต้องการรวมจิตใจของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้วสร้างอะไรเป็นสัญลักษณ์ขึ้นมาหนึ่งแทนที่ของใครที่มีอำนาจสูงสุดที่เราเคารพก็คือ พุทธรูป

ในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ในการสร้างเครื่องรางในสังคมไทย ควรไม่ควร เหมาะไม่เหมาะสม เกณฑ์พุทธจริยศาสตร์ที่ว่าการสร้างเครื่องรางมันไม่ควร ไม่เหมาะสมมีอยู่หลายอย่าง

จุลศีล หมายถึง ศีล ที่มีระดับพื้นฐาน ที่ควรประพฤติตั้งแต่วันเพื่อจัดหลักอกุศลอย่างหายาบ

มัชฌิมศีล คือ ศีลที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน จากจุลศีล เช่น เว้นจากการละเล่น การร้องรำทำเพลงขัดเกลา กาย วาจา ใจ จากอกุศลอย่างหายาบแล้วให้ละเอียดยิ่งขึ้น เช่น จดเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ

มหาศีล คือ ศีลอย่างใหญ่ศีลที่มีระดับสูงสุด ที่ควรประพฤติตั้งแต่วัน และเป็นการขัดเกลาจริยวัตรให้มีความละเอียดยิ่งขึ้นจากอกุศล เป็นประโยชน์ต่อการดำรงสมณเพศ

สรุปถ้าไม่มีศีลขึ้นต้น แล้วกุศลธรรมจะไม่เกิดหรือเกิดไม่ได้ ศีลจึงถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าทาน เพราะเราจะมาเกิดในมนุษย์ในสุคติภูมิได้ จะต้องอาศัยศีล ถ้าหากว่าไม่มีศีลแล้ว ถ้าพึ่งแต่ทานอย่างเดียว ก็มาได้ ดังนั้น “ศีลเป็นสะพาน ให้เราเดินไปสู่สุคติ” เวลาพระท่านให้พร “สึเลนะ สุตติง ยันติ” - ศีลจะพาไปสู่ เป็นสะพานไปสู่สุคติภูมิ คือ มนุษย์ เทวดา “สึเลนะ โภคะ สัมปทา” - ศีลเป็นเหตุให้เกิดโภคทรัพย์ ผู้มีศีลจะมีโภคทรัพย์

ส่วนการใช้เกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์มาวิเคราะห์ คนที่จิตใจไม่แข็งแรงแต่ยังต้องการที่พึ่งอยู่ และพระเถระท่านก็ให้คาถากำกับเครื่องรางไว้แล้ว แล้วคาถาที่ให้กำกับลงในเครื่องราง เป็นตัวเลขยันต์ต่างๆ มันก็เป็นการสอนธรรมะผ่านทางรายทาง หรือการถอดยันต์ ถอดคาถาออกมาได้ แต่บางคนไม่ต้องการถอดได้ตรงนี้ไปคาถาแบบนี้ขลังละ ไม่ต้องนำมาสู่การปฏิบัติ ส่วนในทางจริยศาสตร์ในทางพุทธศาสนาได้จากเครื่องรางต้องนำคำสอนกับเครื่องรางไปสู่การปฏิบัติจริงจะได้ ดังนั้นการที่คนเราแขวนพระแขวนเครื่องรางแล้วปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วทำความดีไม่ทำความชั่ว ไม่ประพฤตินอกกรอบของพุทธศาสนาเรียกว่า คุณค่าแท้และเครื่องรางที่

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เราแขวนก็ยังเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้เราไปทำผิดต่อคำสอนของครูบาอาจารย์ที่ท่านให้ไว้ยามเมื่อเราไปบูชาเครื่องรางมาแขวนไว้ติดตัว ส่วนคนที่แขวนพระแขวนเครื่องรางแล้วยังไปทำความชั่วไม่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า นั่นเราจึงเรียกว่า คุณค่าเทียม เพราะการที่เราแขวนเครื่องรางเราแขวนไว้ติดตัวโดยเราไม่ระลึกถึงคำสอนของครูบาอาจารย์ที่ท่านให้ไว้ยามเรานำเครื่องรางมาแขวนก็เลยทำให้เราไปทำความชั่วและบางคนแขวนเพื่อเอาไว้รอดอิทธิฤทธิ์แล้วนำไปใช้ในทางที่ไม่ควร

ข้อเสนอแนะ

หลักเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์นั้น สามารถที่จะปรับใช้ในการตัดสินใจในกรณีอื่นๆได้ ด้วยการปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ ซึ่งหลักเกณฑ์ทางพุทธจริยศาสตร์นั้นมีความเหมาะสม ต่อสังคมไทยเป็นอย่างดี ดังนั้นหากต้องการปรับใช้เกณฑ์การตัดสินใจทางพุทธจริยศาสตร์ในกรณีอื่น ที่ยังแสวงหาคำตอบแก่สังคมไม่ได้ ก็ถือเอาเป็นทางแสวงหาคำตอบที่ดีเยี่ยมอีกทางที่เป็นไปเพื่อความสุขสงบเย็นของสังคมไทยในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
กฤษณ์ อินทโกศัย. “เปิดกรุวัดราชบูรณะ จ. พระนครศรีอยุธยา” พระพุทธรูปและพระพิมพ์ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จ. พระนครศรีอยุธยา. พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๐๒.
ยอร์ช เซเดส. ตำนานพระพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: ศิษย์กัณฑ์พินิจ, ๒๕๐๗.
ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เท็กซ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๓.